

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Актуальність питань застосування колізійної норми у міжнародному приватному праві залишається незмінною протягом останніх десятиріч. Правозастосування – є важливою стадією в правовому регулюванні, яка сприяє реалізації норм права [1, с. 265]. Основу процесу правозастосування становить правова кваліфікація. Правова кваліфікація являє собою юридичне оцінювання всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних норм права, передбачає визначення галузі та інституту права, а також встановлення норми, яка поширюється на цей випадок [1, с. 267-268].

Кваліфікація є, таким чином, загальнотеоретичним питанням, що досліджується як загальною теорією права, так і на галузевому рівні. У міжнародному приватному праві (далі за текстом – МПрП) проблема кваліфікації постає частіше, ніж у національному праві, що пояснюється відмінностями національних правових систем [2, с. 169].

На думку Л. А. Лунца, історичні причини виникнення проблеми кваліфікації пов'язані з тим, що «з появою національних цивільних кодексів втратило значення римське право як джерело єдиних для Європейського континенту, а частково і для Англії юридичних понять. Національні кодекси, що з'явилися у ХІХ ст., призвели до того, що юристи різних країн стали висловлюватися на мовах різних юридичних понять; ці відмінності при однаковості економічної підстави стосуються деталей, але мають суттєве значення при розширенні конкретних справ» [3, с. 283].

Кваліфікація в МПрП – це юридична оцінка правової норми, яка спрямована на з'ясування мети правової норми, визначення її фактичного складу, який покладено в її основу законодавцем, і, таким чином, призначена для віднесення фактичних обставин чи їх певного елементу до сфери дії відповідного правового інституту, норми [4, с. 7].

Тлумаченням в МПрП (наскільки це пов'язано з визначенням застосовуваного права) варто розуміти процес мислення, що спрямований на

¹ Студент 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

з'ясування змісту норми, шляхом встановлення значення і змісту визначених, використовуваних нею термінів. Але при цьому кваліфікація та тлумачення тісно пов'язані; часто зустрічаємо, що кваліфікація здійснюється через тлумачення понять, дій сторін, тощо з метою встановлення фактичного складу норми. Говорячи про кваліфікацію в МПрП, слід розуміти і кваліфікацію, і тлумачення як дві різні, але невід'ємні одна від одної дії.

Проблема, що виникає внаслідок розбіжностей у тлумаченні змісту правових понять та інститутів у різних правових системах, в МПрП дістала назву «прихованих колізій» (термін уперше вжив німецький колізіоніст Ф. Кан) або «конфлікту кваліфікацій» (автор терміна – французький юрист Е. Бартен). Англо-американські автори вживають термін «characterization», який не повною мірою віддзеркалює конфліктну природу цього явища [5].

Передумови виникнення конфлікту кваліфікацій виявляються в суб'єктивних та об'єктивних причинах. До перших відносяться менталітет; доктрина та розуміння права провідними науковцями; соціальні, політичні, економічні та інші чинники, які притаманні лише певному правопорядку. Об'єктивні причини полягають у різній юридичній природі та меті інститутів, понять, норм; існування жорстких, широких колізійних норм (на нашу думку, чим більший об'єм колізійної норми, тим більше постає питання про кваліфікацію за *lex causae*; і навпаки, коли здійснюється диференціація колізійних норм не лише за загальними питаннями і інститутами, а й з окремих питань цих інститутів, то не виникає питання щодо здійснення кваліфікації за *lex causae* [4, с. 12].

Серед випадків, з якими доктрина пов'язує виникнення конфлікту кваліфікацій, слід виділити наступні та вважати їх такими, які дійсно породжують конфлікт кваліфікацій:

а) коли за іноземним правом кваліфікація одних і тих же відносин, інститутів, поняття відрізняється від кваліфікації за законом суду;

б) коли відносини, що мають місце за законом іншої країни не мають відповідного правового інституту в країні суду, або іноземний правовий інститут не відомий праву країни суду.

Найбільш поширеними є три класичні теорії подолання конфлікту кваліфікацій:

– кваліфікація за законом країни суду (*lege fori*);

– кваліфікація за тим правопорядком, до якого відсилає колізійна норма (*lege causae*);

– теорія автономної кваліфікації.

Сучасна вітчизняна та зарубіжна наука МПрП в цілому стоїть на позиції пояснювання будь-яких відносин за вітчизняним правом (*lex fori*). На її користь висловлюються такі міркування:

1) сутність кваліфікації полягає в підведенні відносин під колізійну норму;

2) тільки кваліфікація відносин згідно з правом держави суду (*lex fori*) здатна забезпечити єдність розуміння колізійної норми та єдиний правозастосовний результат в рамках однієї країни (внутрішня гармонія);

3) неможливість кваліфікувати відношення згідно з іншим правом (*lex causae*), оскільки питання про вибір цього права до застосування колізійної норми ще не вирішене.

Проте, слід зазначити, що при кваліфікації з *lex fori* страждає міжнародна гармонія судових рішень. У разі звернення до суду однієї держави відносини буде кваліфіковано одним чином, у разі звернення до суду іншої – інакше, крім того, сам факт прагнення відносин до іноземної країни вимагає кваліфікації відносин по іноземному праву.

Що стосується використання кваліфікації по праву, що регулює основні матеріальні відносини (*lex causae*) необхідно зауважити, що будь-яке відношення і поняття, що зустрічаються в колізійній нормі, слід пояснювати по праву держави, з якою відносини більшою мірою пов'язані. Найбільш відомими прихильниками цієї теорії є французький автор Деспансьє і М. Вольф. Отже, якщо відносини, що розглядаються судом, пов'язані більшою мірою з правом іноземної держави і повинні регулюватися його правопорядком, для того, щоб таке регулювання було здійснено, необхідно кваліфікувати відносини по праву даної держави [2, с. 172].

У сучасній доктрині поширена думка, що проблеми конфлікту кваліфікації на практиці оптимально вирішуються шляхом поступового застосування кваліфікації *lege fori* (первинна кваліфікація) та кваліфікації *lege causae* (вторинна кваліфікація). На доцільності цього підходу, який дістав назву «ступеневої» або «поступової» кваліфікації, наголошував Дж. Чешир; теорія поступової кваліфікації була детально розроблена у працях австрійських авторів, зокрема Ф. Швінда, А. Шнітцера та Л. Шойхера. Саме ця теорія видається логічним вирішенням проблем конфлікту кваліфікацій у міру їх виникнення: відшукання належної колізійної норми за допомогою кваліфікації *lege fori* та вра-

хування змісту специфічних інститутів іноземного права а допомогою кваліфікації *lege causae* [5].

Так у положенні статті 3 Австрійського Закону про МПрП 1978 року вказано що первинна кваліфікація фактичного складу правовідношення має відбуватися за законом суду; метою такої кваліфікації є вирішення колізійного питання. Далі, якщо виникає потреба у визначенні змісту понять та термінів, невідомих правовій системі країни суду, здійснюється вторинна кваліфікація за *lex causae* [6, с. 17].

Аналіз законодавчих актів різних країн у сфері МПрП показує, що проблема кваліфікації, в цілому, виявилася надто складною та багатоплановою, щоб отримати широке нормативне регулювання. Багато питань кваліфікації очевидно залишатиметься на розгляд суду.

Отже, подальший розвиток науки МПрП неможливе без вирішення колізійної проблематики в практиці приватноправових відносин.

Література:

1. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришин, С. П. Погребняк. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
2. Толстых В. Л. Международное частное право: коллизионное регулирование / В. Л. Толстых. – СПб. : Изд-во Р. Асланова Юридический центр Пресс, 2004. – 526 с.
3. Лунц Л. А. Курс международного частного права : в 3-х т. / Л. А. Лунц. – М. : Изд-во Спарк, 2002. – Т. 1. – 1007 с.
4. Балдинюк В. В. Забезпечення застосування колізійної норми: кваліфікація, зворотне відсилання, обхід закону в міжнародному приватному праві : автореф. дис... канд. юрид. наук / В. В. Балдинюк; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 21 с.
5. Міжнародне приватне право. Загальна частина [Текст] : підручник / [А. С. Довгерт та ін.] ; за заг. ред. А. С. Довгерта, проф. В. І. Кисіля ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Правова єдність : Алерта, 2012. – 374 с.
6. Кисіль В. І. Механізми колізійного регулювання в сучасному міжнародному приватному праві : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Кисіль Василь Іванович. – К., 2001. – 39 с.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого І. А. Шуміло